

PROLÓGUS

HATÁRŐRSÉG – 100 ÉV A MINŐSÉG JEGYÉBEN

„Vitézek, mi lehet az széles föld felett szebb dolog az végeknél?”

(Balassi Bálint: A végek dicsérete)

1. Az első határőr törvény

Amikor a Magyar Országgyűlés a XX. század elején, egész pontosan 1903 március 11-i ülésnapján elfogadta – a kivándorlásról¹, a külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról², valamint az útlevélügyről³ szóló törvények mellett – a határrendőrségről szóló 1903. évi VIII. törvénycikket⁴, akkor ezt abból a megfontolásból tette, hogy létrehozson egy olyan önálló rendészeti szervezetet, amely saját hatáskörben, jól körülhatárolható feladat- és követelményrendszer szerint járul hozzá a nemzeti szuverenitás és belbiztonság fenntartásához. Ez fogalmazódik meg e törvénycikk általános indokolásában is, amelyben több mint egy évszázad távlatából, de még a ma is aktuálisnak tekinthetően azt olvashatjuk „...az ország határszélének állandó felügyelet alatt tartása, az azon átirányuló forgalom folytonos ellenőrzése és a határ közelében felmerülő s az államrendészet szempontjából jelentékenyebb események figyelemmel kísérése az államoknak – az állam biztonsága és belnyugalma érdekében – mindenkor egyik legfontosabb kötelességét képezte és a történelem tanulsága szerint azok az államok, a legrégebb kortól napjainkig, határaiknak őrzésére, a különböző korszakoknak megfelelően különböző módokon ugyan, de mindenkor kiváló gondot fordítottak. (...) Ennélfogva tényleg csaknem minden állam a határőrizet céljaira külön, teljesen megbízható közegeket alkalmaz.”⁵

Az 1903-ban „de jure” létrehozott határőr szervezet tényleges működésére azonban közel három esztendő kellett várni. A késedelem oka az ebben az időszakban Magyarországon kialakult kaotikus politikai helyzet volt, amely miatt alig három éven belül négy miniszterelnök és kormány váltotta egymást⁶. Így a határrendőrség tizenegy határszéli rendőrkapitánysága és az alárendeltségükbe tartozó huszonnégy határszéli rendőrkapitányság csak a belpolitikai konszolidációt követően, 1906 január 15-én kezdheték meg a gyakorlati szolgálatot.

A határrendőrség akkori alapvető feladatai – a mai terminológia szerinti csoportosítást alapul véve – kizárólag rendészeti jellegűek voltak, így különösen:

¹ 1903. évi IV. törvénycikk

² 1903. évi V. törvénycikk

³ 1903. évi VI. törvénycikk

⁴ Továbbiakban: Határrendőr törvény

⁵ Corpus Juris Hungarici CD. (Szerk. Pomogyi László) KJK-KERSZÖV, Budapest, 1996.

⁶ Ld. bővebben: Parádi József: A dualizmuskori magyar rendvédelem a Magyar Királyi Határrendőrség. Kézirat

a) *határőrizeti természetűek*, mint

- a szomszéd állam lakói részéről személyek és tárgyak ellen jöhető erőszakos támadás meggátlása, különösen pedig katonai védművek, az ország határának megjelölésére szolgáló határjelek, jelzők, katonai vagy polgári hatóság által felállított földmérési jelek megrongálásának, megsemmisítésének, vagy megváltoztatásának megakadályozása és feljelentése⁷; avagy
- a csempészet megakadályozásában való közreműködés és az erre hivatott közegek támogatása⁸.

b) *határforgalom ellenőrzési teendők*, mint

- a határon átkelőket figyelemmel kísérése, a határ mentén felmerülő, államrendészeti szempontból fontosabb mozzanatokról és eseményekről tájékozásszerzés és az észleleteknek az illetékes hatósággal való közlése⁹ avagy
- a határszéli vasúti és gőzhajóállomásokon az államrendőri és közbiztonsági teendők ellátása s a közegészségügyi szabályok betartásának ellenőrzése¹⁰.

c) *idegenrendészeti feladatai*, mint

- a külföldiek bejelentésére és lakhatására vonatkozó szabályok végrehajtása¹¹; avagy
- a határszélen letartóztatott s a toloncsabélyeg rendelkezései alá eső egyének eltoloncolása, külföldről érkező toloncok átvétele és tovább indítása¹²;

d) *közrendvédelmi funkciói*, mint

- fegyverek, lőszeres és hadiszerek ki- vagy bevitelének ellenőrzése, valamint tilalom esetén ilyenek és más tárgyak kivitelének és behozatalának megakadályozása¹³

e) *bűnüldözési feladatai*, mint

- a nyomozott, vagy valamely büntetendő cselekménnyel gyanúsított s a törvények vagy a fennálló szabályok értelmében előzetesen letartóztatható egyéneknek a határszélen való letartóztatása¹⁴; vagy
- a nőcsempészet meggátlása¹⁵, és nem utolsósorban, mai szemmel meglepően

f) *igazságszolgáltatási funkciói*, mint

- az útlevél szabályok áthágása, tilos visszatérés, nőcsempészés, a külföldiek bejelentésére s lakhatására vonatkozó szabályok megszegése által elkövetett kihágások eseteiben első fokon való rendőri büntető bíraskodás¹⁶;

⁷ Határrendőr törvény 2. § d) pont

⁸ Határrendőr törvény 2. § o) pont

⁹ Határrendőr törvény 2. § a) pont

¹⁰ Határrendőr törvény 2. § k) pont

¹¹ Határrendőr törvény 2. § b) pont

¹² Határrendőr törvény 2. § g) pont

¹³ Határrendőr törvény 2. § h) pont

¹⁴ Határrendőr törvény 2. § f) pont

¹⁵ Határrendőr törvény 2. § j) pont

2. A Határőrség vázlatos fejlődéstörténete az I. világháborútól a rendszerváltásig

A határrendőrség az első világháború végéig működött eredményesen, amikor is a trianoni békeszerződés által meghatározott feltételek szerint újra kellett szervezni a Magyar Királyság államhatárait, illetve a határőr szervezetet. A Határőrség fejlődéstörténetében az első világháborút követően a rendészeti természetű feladatok elmaradtak, az alapvető funkciót a katonai kívánalmak burkolt kielégítése, a határvédelem jelentette¹⁷. Ez igaz volt az erre a feladatra létrejött Magyar Királyi Vámőrségre, illetve az idővel később, 1932-ben felállt Magyar Királyi Határőrségre is. A katonai feladatok túlsúlya okozta a határőr szervezet újabb átalakítását, amelyet követően 1938-ban alakulataikat Magyar Királyi Honvéd Határ vadász zászlóaljakká szervezték át.

A második világháború újabb hátrányos békeszerződést, ennek következtében Magyarország határainak újbóli kijelölését, és a határőr erők ismételt átszervezését vonta maga után. A Határőrség kezdetben mint határ vadász alegységek, majd pontosan hatvan esztendővel ezelőtt, 1946 januárjától mint a Magyar Állami Határrendőrség szervezeti elemei a Magyar Honvédség szerves részeként a Honvédelmi Minisztérium irányítása alatt működtek.

A Határőrség történetében gyökeres fordulatot hozott az 1950. év, amikor a szervezet csapatait a politikai és állami vezetés átadta a belügyi szerveknek¹⁸. Az addigi Honvéd Határőrség és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága integrációjával létrejött Államvédelmi Hatóság alapvető feladata volt felderíteni a dolgozó nép ellenségeit, védeni és biztosítani a népi demokrácia állami, gazdasági és társadalmi rendjét¹⁹. Így lett a korábban rendészeti, később katonai funkciót betöltő, de mindvégig szakmai feladatokra szerveződő határőr szervezet a vélt politikai érdekeknek teljesen alárendelt, azt kiszolgáló kénytelen fegyveres testület. Erre vélhetően azért volt szükség, mert erre az időszakra datálódik az ún. totális határőrizet kiépítése, amelynek keretében mind a déli, mind a nyugati határszakaszon 15 kilométeres mélységben határőrzetet, illetve az államhatár közvetlen közelében 500 és 50 méteres határsávot hoztak létre. Az osztrák viszonylatban pedig műszaki zárat telepítettek. Ez a magyar határőrizet történetének legellentmondásosabb időszakaként, vagy ahogy a köznyelvből ismerhetjük, „zöld ávós” korszakként vonult be a történelembe, és 1953-ig, a BM Határőrség megalakulásáig tartott.

A hatvanas években tapasztalt politikai enyhülés légkörében csökkent a határőrizeti erő karhatalmi és katonai jellege, mérséklődött a határvédelmi funkció. A hetvenes években pedig közel azonos jelentőségűvé vált a szervezet katonai és rendészeti jellege. Egyre elfogadottabbá vált az a törekvés, hogy a határ ne elválasszon, hanem összekössön, így felértékelődtek a határellenőrzési feladatok²⁰. A Határőrség a nyolcvanas években jelentős szakmai és technikai fejlődésnek indult elérve azt, hogy olyan szervezetté váljon, amely már nemzetközi téren is megfelelt a kor követelményeinek.

¹⁶ Határrendőr törvény 2. § n) pont

¹⁷ Vö. Gáspár László: A Magyar Állami Határrendőrség helye, szerepe a magyar határőrizet fejlődéstörténetében. Kézirat

¹⁸ Vö. Keserű István – Parádi József: Határőrizetünk (1867-1990) Belügyminisztérium, Budapest, 1990. 109. o.

¹⁹ Vö.- Minisztertanács 4353/1949 (XII. 28.) számú rendelete 3. §

²⁰ Vö. Szabó Miklós: A magyar Határőrség újkori története 1950-től a rendszerváltásig. In. Határrendészeti Tanulmányok 2005/1. szám. 6. o.

3. Az alkotmányos Határórség

A Határórség fejlődéstörténetének újabb mérföldköve az 1989-es esztendő volt. A nyugati és a déli határon megszűnt a nyomsáv, osztrák viszonylatban lebontották az elektromos jelzőrendszert, valamint kezdetét vette az addigi hadkiegészítésen alapuló személyi állomány kiváltása hivatásos határőrökre²¹. Mindezek mellett a kormány meghatározta azokat a stratégiai célokat²² is, amelyek megfelelő alapokat nyújtottak egy – az addig a szervezet jogállásáról rendelkező minisztertanácsi rendeletet²³ kiváltandó – Határőr törvény kidolgozásához.

A rendszerváltás mindezek mellett alkotmányos téren hozta a legjelentősebb változást. Bár Magyarországon 1949 óta létezik hatályos alaptörvény, a fegyveres erők – így a Határórség – jogi szabályozása kerek négy évtizeden keresztül hiányzott belőle. Az 1989. évi alkotmányrevízió²⁴ révén „alkotmányos rangra” emeltetett Határórség e jogalkotói aktussal kapta meg a kezdőlökést a szervezetét érintő kodifikációs hullám elindításához. A rendszerváltás óta eltel tizenhét esztendő alatt az Alkotmány többszöri módosítása²⁵ következtében a Határórség manapság már nem fegyveres erő hanem rendvédelmi szerv, alapvető feladata a hatályos Alkotmány szövegét – Petrétei József miniszter szavait citálva „apró szépséghibaként”²⁶ – nem követő Határőrizeti törvény²⁷ rendelkezéseivel ellentétben nem a haza katonai védelme, hanem az államhatár őrizete, és rendjének fenntartása²⁸.

Ennek megfelelően a Határórség napjainkban egy olyan rendvédelmi szerv, amely százéves elődjéhez hasonlóan rendészeti, így különösen határrendészeti, idegenrendészeti és szabálysértési, valamint bünyügyi és felderítői feladatok hatékony ellátásával törekszik hozzájárulni Magyarországnak és az Európai Unió határ- és közbiztonságának fenntartásához.

4. Zárszóként

Talán a történelemben megbúvó sors fura fintora, hogy a Határórség a határrendőrség tényleges működésének centenáriumán nemcsak a háború utáni újjáalakulásának hatvanadik, hanem rendvédelmi alkotmányos jogállásának első évfordulóját is köszönheti. Ez utóbbi tény pedig pont az említett történelmi születésnapok tükrében kap különös hangsúlyt. A Határórség 2005. január elsejével folytatja azt az életpályát, amelyet de jure 1903. március 14-én, míg de facto 1906. január 15-én kezdett el, és amely egy hosszú, közel hat évtizedes katonai kitérőt kapott a II. világháborút követően. Ennek pedig napjainkban, az Európai Unióhoz való csatlakozás után, illetve a schengeni integrációt megelőzően nem csekély jelentősége van. Ahogy arra Finszter Géza utal: a Határórség önállósága alkotmányos szabályon nyugszik, ezért a rendőrséggel való

²¹ http://www.hor.gov.hu/index.php?akt_menu=181

²² A Magyar Köztársaság államhatáráról, annak rendjéről, őrizetéről és átlépésének szabályairól szóló törvényjavaslat alapelveiről szóló 2046/1989. (HZ. 17.) MT határozat

²³ A Magyar Népköztársaság államhatárának őrizetéről szóló 40/1974. (XI.1.) MT rendelet

²⁴ Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény 26. §

²⁵ E körben lásd elsősorban az Alkotmány módosításáról szóló 1993. évi CVII. törvényt, valamint ugyanebben a tárgyban kihirdetett 2004. évi CIV. törvényt.

²⁶ Petrétei József – Somogyvári István: A határórség alkotmányos szabályozása. In. Tanulmányok a Határórség a minőség útján című konferenciáról (szerk. Hautzinger Zoltán) Pécsi Határőr Tudományos Közlemények IV. 23. o.

²⁷ A határőrizetről és a Határórségről szóló 1997. évi XXXII. törvény (Hör.tv.)

²⁸ A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 40/A § (3) bek.

integrációja csak alkotmánymódosítással, avagy egy új alkotmány megszületésével válhat lehetségessé²⁹. A közelmúltban megalakult új kormány programjának kihirdetése után nem titok, hogy ez a szervezeti reformelképzelés nem utópia³⁰. E helyről csak remélni lehet, hogy az integrációt előkészítő stratégiák figyelemmel lesznek a bő egy évszázada megalkotott határrendőrségről szóló törvény e tanulmányban már citált törvényi indoklására, mely szerint minden olyan állam, amelyik nagy gondot fordít határainak őrzésére, e célból „külön, teljesen megbízható közegeket alkalmaz”.

²⁹ Vö. Finszter Géza: Az alkotmányos rendvédelem és a Határőrség. In: Tanulmányok a Határőrség a minőség útján című konferenciáról (szerk. Hautzinger Zoltán) Pécsi Határőr Tudományos Közlemények IV. 59. o.

³⁰ „A következő időszak egyik legfontosabb feladatának tekintjük a schengeni csatlakozásra való felkészülést. A csatlakozás időpontjáig végre kell hajtani az állomány teljes körű felkészítését, és meg kell teremteni a szükséges jogi, informatikai szervezeti feltételeket. A hatékonyabb feladatellátás és a hatékonyabb gazdálkodás érdekében a schengeni csatlakozást követően integráljuk a Rendőrséget és a Határőrséget”.

Forrás: A Magyar Köztársaság Kormányának programja 2006-2010. (<http://www.miniszterelnok.hu>)